

Fecr Yayınları: 481

HZ. ALİ MUSHAFI

Dr. Fatih CANKURT

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Kasım 2021

ISBN: 978-625-8005-25-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

HZ. ALİ MUSHAFI

Dr. Fatih CANKURT

Ankara 2021

Dr. Fatih CANKURT

1989 yılında Aydın/Çine’de doğmuştur. 2006 yılında Denizli Anadolu İmam-Hatip Lisesinden, 2012 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olmuştur. Yüksek Lisans eğitimini 2015’te Yalova Üniversitesinde, doktora çalışmasını da 2021’de İstanbul Üniversitesinde, “*Hz. Ali’ye Nispet Edilen Mushaf-ı Şerif*” isimli tez ile tamamlamıştır. Hafızlığını Lisans eğitimi esnasında bitirmiş olup, 2012-2015 yılları arasında Dr. Fatih Çollak Hoca Efendiden talim dersleri almış, 2016-2018 arasında Ali Şahin Hoca Efendiden Aşere-Takrib eğitimini tamamlayarak 2019 yılında icazetname sahibi olmuştur. 2020 yılı itibariyle Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İlahiyat Fakültesi/Kur’ân-ı Kerîm Okuma ve Kıraat İlmi Anabilim Dalında görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ -----	9
GİRİŞ -----	11

BİRİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL, ZABT ve TARİH AÇISINDAN HZ. ALİ'YE NİSPET EDİLEN

MUSHAF-I ŞERİF -----	19
1.1. Hz. Ali'ye Nispet Edilen Mushaf, Hattı ve Tezhibi -----	19
1.1.1. Mushaf'ın Hattı -----	20
1.1.2. Mushaf'ın Satır Düzeni -----	21
1.1.3. Mushaf'ın Tezhibi -----	22
1.1.3.1. Zahriyye Sayfası -----	23
1.1.3.2. Bölüm Başı/Sure Başı Tezhibi -----	24
1.1.3.3. Durak Tezhibi -----	25
1.1.3.4. Hatime Tezhibi (Ketebe Kaydı) -----	26
1.1.3.5. Tahmis ve Ta'şir İşaretleri (Gülleri) -----	27
1.2. Hz. Ali'ye Nispet Edilen Mushaf'ta Bulunan Okumayı Kolaylaştırıcı Unsurlar ----	29
1.2.1. Mushaf'ın Zabıt Yönü -----	29
1.2.2. Mushaf'ta Bulunan Cüz Alâmetleri -----	33
1.2.2.1. 30'lu Sistem Cüz Alâmetleri -----	34
1.2.2.2. 7'li Sistem Cüz Alâmetleri -----	36
1.2.3. Mushaf'ta Bulunan Tilâvet Secdesi Alâmetleri -----	38
1.3. TİEM 458 Nr. Mushaf'ın Hz. Ali'ye Nispeti -----	39
1.3.1. Hz. Ali ve Kıraat İlmindeki Yeri -----	41
1.3.2. Hz. Ali'nin Yazdığı Belirtilen Mushaf'ın Özellikleri -----	42
1.4. Hz. Ali'ye Nispet Edilen Mushaf'ın Tarihlendirilmesi -----	46
1.5. Değerlendirme -----	51

İKİNCİ BÖLÜM

KIRAATİ YÖNÜYLE HZ. ALİ'YE NİSPET EDİLEN MUSHAF-I ŞERİF -----

2.1. Sahih Kıraatler -----	56
2.1.1. Usûl Yönünden Sahih Kıraat Farklılıkları -----	58
2.1.1.1. İmale-Taklîl Yönünden Farklılıklar -----	58
2.1.1.1.1. Medine/Basra/Şam/Kûfe Kurralarının İttifakı Bulunan Kıraat Farklılıkları -----	58
2.1.1.1.2. Medine/Basra/Kûfe Kurralarının İttifakı Bulunan Kıraat Farklılıkları -----	60
2.1.1.1.3. Medine/ Kûfe Kurralarının İttifakı Bulunan Kıraat Farklılıkları --	61

2.1.1.1.4. Basra/Kûfe Kurralarının İttifakı Bulunan Kıraat Farklılıkları-----	62
2.1.1.1.5. Şam/Kûfe Kurralarının İttifakı Bulunan Kıraat Farklılıkları-----	63
2.1.1.1.6. Basra Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları -----	63
2.1.2. Ferşü'l-Hurûf Yönünden Kıraat Farklılıkları -----	64
2.1.2.1. Harf Yönünden Farklılıklar -----	64
2.1.2.1.1. Medine/Mekke/Basra/Şam/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	65
2.1.2.1.2. Medine/Mekke/Basra/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	68
2.1.2.1.3. Medine/Mekke/Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	69
2.1.2.1.4. Medine/Basra/Kûfe/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	70
2.1.2.1.5. Mekke/Basra/Kûfe/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	70
2.1.2.1.6. Medine/Mekke/Basra Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları -	71
2.1.2.1.7. Medine/Mekke/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları --	71
2.1.2.1.8. Medine/Mekke/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları --	71
2.1.2.1.9. Medine/Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ---	72
2.1.2.1.10. Mekke/Basra/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ---	72
2.1.2.1.11. Mekke/Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ---	72
2.1.2.1.12. Basra/Şam/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları -	73
2.1.2.1.13. Mekke/Basra Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	74
2.1.2.1.14. Mekke/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları -----	75
2.1.2.1.15. Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	75
2.1.2.1.16. Medine Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları -----	76
2.1.2.1.17. Basra Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları -----	77
2.1.2.1.18. Şam Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları -----	78
2.1.2.1.19. Kûfe Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları -----	78
2.1.2.2. Hareke Yönünden Farklılıklar-----	82
2.1.2.2.1. Medine/Mekke/Basra /Şam/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	82
2.1.2.2.2. Medine/Mekke/Basra/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	84
2.1.2.2.3. Medine/Mekke/Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları-----	87
2.1.2.2.4. Medine/Mekke/Basra Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları -	91
2.1.2.2.5. Medine/Basra/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ----	92
2.1.2.2.6. Mekke/Basra/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları- 93	
2.1.2.2.7. Mekke/Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları 95	
2.1.2.2.8. Basra/Şam/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ---	96
2.1.2.2.9. Medine/Mekke Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ---	96

2.1.2.2.10. Medine/Basra Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ----	96
2.1.2.2.11. Medine/Şam Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ----	96
2.1.2.2.12. Mekke/Basra Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ----	97
2.1.2.2.13. Basra/Kûfe Kurrasının İttifak Ettiği Okuyuş Farklılıkları ----	99
2.1.2.2.14. Medine Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları ----	100
2.1.2.2.15. Basra Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları ----	100
2.1.2.2.16. Kûfe Kurrasına Ait Kıraat Farklılıkları ----	101
2.2. Şâz Kıraatler ----	106
2.2.1. Kıraat Kaynaklarında Mevcut Olan Şâz Kıraat Farklılıkları ----	107
2.2.1.1. Ferşü'l-Hurûf Yönünden Kıraat Farklılıkları ----	107
2.2.1.1.1. Harf Yönünden Farklılıklar ----	107
2.2.1.1.2. Hareke Yönünden Farklılıklar ----	118
2.2.2. Kıraat Kaynaklarında Mevcut Olmayan Şâz Kıraat Farklılıkları ----	123
2.3. Değerlendirme ----	130

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İMLASI YÖNÜYLE HZ. ALİ'YE NİSPET EDİLEN MUSHAF-I ŞERİF ----	135
3.1. Hazf ----	138
3.1.1. Elif (ل) 'in Hazf ----	139
3.1.2. Ya (ي) 'nın Hazf ----	175
3.2. İspat ----	175
3.2.1. Elif (ل) 'in İspatı ----	176
3.2.2. Ya (ي) 'nın İspatı ----	178
3.3. İbdal ----	183
3.3.1. Elif (ل) 'in Vav (و) Olarak Yazıldığı Kelimeler ----	183
3.3.2. Ha-i Te'nis (ت) 'lerin Yazımı ----	183
3.4. Maktu/Mevsul Yazım Özelliği Olan Kelimeler ----	184
3.4.1. Maktu Yazılması Gereken Kelimeler ----	185
3.4.2. Mevsul Yazılması Gereken Kelimeler ----	186
3.5. Hemze ----	187
3.5.1 Hemzenin Vav (و) Suretinde Yazıldığı Kelimeler ----	188
3.5.2 Hemzenin Ya (ي) Olarak Yazıldığı Kelimeler ----	188
3.6. Mesâhif-i Emsâr'ın Gönderildiği Beldelere Göre Farklılık Arz Eden Yazım Farklılıkları ----	190
3.7. Değerlendirme ----	200
SONUÇ ----	203
KAYNAKÇA ----	209

ÖN SÖZ

Mesâhif-i kadîme, İslam'ın ilk yüzyıllarına ait hat ve tezhip birikimini günümüze aktaran tarihi nitelikte eserler olmanın yanı sıra, kutsal kitabımız Kur'ân-ı Kerim'in mevsukiyetini ispatlayan önemli delillerdendir. Bu sebeptendir ki Batı kökenli doğu bilimciler, bilhassa geride bıraktığımız yüzyıldan beri çeşitli beldelerden elde ettikleri erken dönem mushafları, kendi kütüphane ve müzelerine kazandırmaya, bunları her yönüyle araştırmaya tabi tutarak eksik, kusur bulmaya çalışılmış, halen de farklı isim ve kurumlar tarafından benzer çalışmalar devam ettirilmektedir. Batı ülkelerindeki onlarca farklı müze ve kütüphanede erken dönemlere ait yüzlerce mushaf mevcut iken, biz bu mushafların varlığından paylaşılan görüntüler veya ilgili araştırmacıların değerlendirmeleri vesilesi ile haberdar olabilmekteyiz.

Batı tarafından ciddiye alınarak araştırmalar yapılan bu sahada ülkemizde görülen önemli bir boşluğun mevcudiyeti, bizi bu alanda çalışmaya sevk etmiştir. Bu amaçla, Türkiye'deki üzerine araştırma yapılmayan onlarca erken dönem mushaftan biri olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi 458 envanter numaralı Mushaf'ı tetkik etmeye karar verdik. Bu Mushaf önemli, çünkü İslam'ın ilk dönemlerinde imla edilmiş ve Hz. Peygamberin damadı, sahabenin ileri gelenlerinden Hz. Ali'ye nispet edilmiştir. Biz de tarihi önemi haiz olan bu Mushaf'ı, elimizden geldiği ölçüde, her yönüyle ele almaya gayret edeceğiz.

TİEM 458 nr. Mushaf'ta çözüme kavuşturulması gereken meselelerin başında Hz. Ali'ye aidiyeti ve imla edildiği tarih gelse de, hat ve tezhibinin hangi dönemi yansıttığı, noktalama işaretleri açısından durumu, imla edildiği kıraat ve Resm-i Mushaf kaidelerine uygun yazılıp yazılmadığı, çözülmesi iktiza eden konulardır. Bu problemlere çözüm bulabilme amacıyla çalışmada bulunan üç bölümden ilkinde Mushaf'ın hat, tezhip, zabt, okumayı kolaylaştırıcı unsurlar gibi şekilsel özelliklerine; ikinci bölümde kıraat ilmi açısından incelemesine; son bölümde ise Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği mushaflar vesilesiyle tekevvin eden Resm-i Mushaf alanı açısından tetkik ederek değerlendirmeye çalıştık.

Uzun süren gayretlerin, araştırmaların ve alanında uzman kişilerle mülakatların neticesinde ortaya çıkan bu çalışmaya katkı sunan; Yüksek Lisans

dönemim de dahil olmak üzere gereken her konuda desteğini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Kerim Buladı'ya, kadim mushaflar alanında çalışma yapmama vesile olan, bu konudaki birikim ve yönlendirmelerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Necmettin Gökür hocama, çalışmanın özellikle arşiv araştırması kısmında belgelere erişim ve okuyabilme noktasında yardımlarını esirgemeyip bana zaman ayıran Doç. Dr. H. Hüsnü Koyunoğlu hocama, eğitim hayatım da dahil olmak üzere her konuda en büyük destekçim olan kıymetli anne-babama ve kendilerine ayırmam gereken zamandan feragat etmek suretiyle çalışmalarımı destekleyip katkı sunan değerli eşime ve çocuklarıma şükranlarımı arz ederim.

Fatih CANKURT

İstanbul, 2021